CONSIDERATIONS ON CONSTRUCTIONAL HOMONYMY IN ROMANIAN

Florina-Maria BĂCILĂ, Assistant Professor, PhD, University of the West, Timişoara

Abstract: The current paper's purpose is to take into consideration some aspects regarding constructional (syntactical) homonymy in Romanian, starting from the idea that researchers extended the area of homonymy to other levels of the language and defined it as the association of some identical sonorous complexes with different meanings. We will highlight that the mentioned phenomenon, frequently met in communication, regards contexts with the same phonological organization, but which mark a difference in the syntactical function of one of the parts of sentence, and that it is favored by certain characteristics related to morphology or word order. Although it is a matter of syntax, constructional homonymy must be studied in relation with Semantics, Phonetics and Morphology, thus being a typical case of interdependence between the language compartments. Moreover, the detailed analyses of certain structures would facilitate their classification following several criteria and would contribute to establishing the relation between real syntactical homonymy and a potential one.

Keywords: ambiguity, homonymy, context, grammar, intonation

Acceptând extinderea sferei omonimiei şi la alte niveluri ale limbii, fenomenul se defineşte ca asociere a unor complexe sonore identice cu conţinuturi diferite. Lucrările de specialitate relativ recente iau în discuţie şi îmbinările de cuvinte sau propoziţiile interpretabile în diverse feluri, adică ceea ce se numeşte *omonimie construcţională* (*neutralizare sintactică* sau *omonimie sintactică*)[1]. Două sau mai multe enunţuri sunt omonime „dacă sunt formate din aceleaşi cuvinte, aşezate în aceeaşi ordine, şi dacă organizarea lor sintactică e diferită."[2] Omonimia sintactică apare relativ frecvent în

[1] Pentru denumirile date de specialişti fenomenului de *neutralizare* în sintaxă, vezi Luminiţa Hoarţă Lăzărescu, *Sinonimia şi omonimia gramaticală în limba română*, Iaşi, Editura Cermi, 1999, p. 186, unde autoarea arată că „se poate vorbi şi în *sintaxă* despre semnificante fonologic identice (fie la nivelul propoziţiei, fie la nivelul frazei), care transmit *informaţie sintactică* diferită (care au *funcţie sintactică* [subl. aut.] distinctă)."; pentru opiniile privitoare la conceptul de *omonimie sintactică* în lingvistica românească şi străină, precum şi pentru definiţiile date acesteia, vezi idem, *ibidem*, p. 187-191. Autoarea precizează (*ibidem*, p. 192) că *omonimia sintactică* reprezintă „*relaţia la nivel sintactic ce se stabileşte între părţi de propoziţie, propoziţii sau fraze cu aceeaşi organizare fonologică care sunt, însă, diferite în privinţa informaţiei sintactice transmise (a funcţiei sintactice)*. Omonimie sintactică există nu numai la nivelul *receptorului* de mesaj lingvistic, ci şi la nivelul *emiţătorului* [subl. aut.] acestuia."

[2] Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1972, p. 178; vezi şi idem, *Omonimia sintactică*, în „Limbă şi literatură", XI (1966), p. 388: „Când două sau mai multe structuri sintactice se exprimă prin enunţuri cu aceeaşi organizare fonologică, acestea din urmă formează o serie omonimică."; Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, 2005, p. 61: „*Omonimia sintactică* priveşte structurile sintactice cu organizare şi componenţă identice care pot fi interpretate diferit din punctul de vedere al înţelesului."; Angela Bidu-Vrănceanu, în idem et alii, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997, p. 335, s.v. *omonim*: „Omonime *sintactice* sunt propoziţii sau grupuri sintactice care au aceeaşi componenţă şi organizare sintactică, dar care se deosebesc ca semnificaţie."; Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Dicţionar de termeni lingvistici*, Bucureşti, Editura Teora, 1998, p. 130, s.v. *enunţ*, unde se arată că enunţul omonim este cel „format din cuvinte identice cu ale altui enunţ, aşezate în ordine identică cu ale acestuia, dar cu o organizare sintactică diferită."

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

comunicare, fiind favorizată de anumite caracteristici morfologice (de pildă, forme cazuale identice) sau de topică ale unei limbi.

În studiul intitulat *Omonimia sintactică*, Sorin Stati consideră că asocierea unor expresii fonematice identice cu structuri relaţionale distincte este un fapt uşor de înţeles dacă pornim de la un exemplu... matematic: ceea ce se rosteşte „cinci plus patru ori şase minus trei" conţine o serie de termeni aritmetici (numerele întregi 5, 4, 6 şi 3, operaţiile de adunare, scădere, înmulţire) care pot fi dispuşi în mai multe variante. Diferenţele structurale sunt simbolizate grafic prin paranteze şi evidenţiate de rezultatele diferite ale calculului:

a) (5 + 4) x (6 – 3) = 27;
b) 5 + [4 x (6 – 3)] = 17;
c) 5 + (4 x 6) – 3 = 26;
d) [(5 + 4) x 6] – 3 = 51[3].

Dacă două sau mai multe structuri sintactice se exprimă prin enunţuri cu aceeaşi organizare fonologică, deosebindu-se prin funcţia sintactică a uneia dintre părţile de propoziţie, acestea alcătuiesc o pereche sau o serie omonimică formată din doi termeni (*Vine seara.*: 1) [predicat + circumstanţial de timp]; 2) [predicat + subiect]) sau chiar trei (*Aşteaptă seara.*: 1) [predicat + subiect]; 2) [predicat + complement direct]; 3) [predicat + circumstanţial de timp]). Cu excepţia ambiguităţilor intenţionate, pentru emiţător, mesajul rostit la un moment dat reprezintă însă realizarea unei singure structuri propoziţionale: de pildă, dacă la întrebarea *Când vine Ion acasă?* se răspunde *Vine seara.*, este clar că *seara* admite o singură interpretare, aceea de circumstanţial de timp, interlocutorul nebănuind ambiguitatea virtuală de natură structurală[4].

Omonimia sintactică se referă strict la enunţurile care conţin aceleaşi cuvinte şi admit două sau mai multe variante de analiză, nu şi la diferitele segmentări „accidentale", fără consecinţe pentru sistemul sintactic (vezi secvenţe precum *el desface – el des face*[5]). Ea nu se referă nici la contextele în componenţa cărora intră omonime lexicale sau lexico-gramaticale (*A venit la* **mine**., cu *mine*$_1$, pronume personal, formă accentuată, persoana I, singular, acuzativ – *mine*$_2$, substantiv feminin, plural < *mină*): „Diferenţa exclusiv semantică dintre două propoziţii cu aceeaşi organizare fonologică nu este suficientă pentru stabilirea unei relaţii omonimice de tip sintactic. Propoziţiile cu aceeaşi organizare fonologică, pentru a fi omonime sintactic, trebuie să se deosebească nu numai din punctul de vedere al informaţiei semantice transmise, ci şi din acela al informaţiei sintactice (al funcţiei sintactice)."[6] Se exclud şi enunţurile echivoce de tipul *Ion mi-a spus că el nu acceptă.* (unde *el* se poate referi la *Ion* sau substituie un alt substantiv); *Ion s-a întâlnit cu prietenul său.* (unde adjectivul pronominal posesiv de persoana a III-a trimite fie la subiectul propoziţiei: „prietenul lui Ion", fie la un substantiv subînţeles: „Ion s-a întâlnit cu prietenul altcuiva."), întrucât schema propoziţională e una singură (actualizează aceleaşi funcţii sintactice, deci conţinutul funcţional este identic).

Enunţurile omonime pot conţine o singură sintagmă (vezi exemplul *Vine seara.*, discutat mai sus) ori două sau mai multe sintagme, ale căror termeni sunt repartizaţi diferit:

[3] Vezi Sorin Stati, *Omonimia sintactică*, p. 388.
[4] Pentru această problemă, vezi idem, *Elemente de analiză sintactică*, p. 178.
[5] Vezi idem, *Teorie şi metodă în sintaxă*, Bucureşti, Editura Academiei, 1967, p. 214.
[6] Luminiţa Hoarţă Lăzărescu, *op. cit.*, p. 189.

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

Dau cartea elevului.$_1$ ([predicat + complement direct + complement indirect]) – *Dau cartea elevului.*$_2$ ([predicat + complement direct + atribut]). Aşadar, există omonime sintactice care diferă prin rolul unui singur element (situaţia cea mai frecventă): *Spune anecdota lui Mircea!* (ambiguitatea se bazează pe cele două funcţii sintactice posibile ale termenului *lui Mircea*: complement indirect în dativ sau atribut substantival genitival) ori prin funcţiile mai multor unităţi: *A rămas colegul nostru.*$_1$ („Ceilalţi colegi au plecat.”: [predicat + subiect + atribut], într-un context precum: *Crezi că* **a rămas colegul nostru** *în clasă?*) – *A rămas colegul nostru.*$_2$ („Ne va fi coleg în continuare.”: [verb copulativ + nume predicativ + atribut], într-o frază ca: *Deşi a vrut să se transfere la o altă şcoală, până la urmă* **a rămas colegul nostru**.). Se observă că, în cazul unor asemenea propoziţii, diferenţele de interpretare sunt exclusiv de ordin sintactic, în timp ce la altele se remarcă şi deosebiri la nivel morfologic.

În enunţurile omonime, situaţiile posibile sunt numeroase şi variate: subordonarea poate alterna cu relaţia de interdependenţă (vezi *supra*, exemplul *Vine seara.*) sau cu cea de coordonare, relaţia de interdependenţă cu cea de incidenţă (*Maria[,] a venit!*: [subiect + predicat] / [substantiv în vocativ (evidenţiat, în vorbire, prin intonaţie şi pauză, iar în scris, prin virgulă) + predicat]), raportul apozitiv cu coordonarea şi / sau subordonarea (cf. *S-a întâlnit cu Ion, cu Popescu.*: [predicat + complement prepoziţional + apoziţie] / [predicat + complement prepoziţional multiplu]; *I-am dat cartea copilului[,] lui Ion.*: [predicat + complement direct + complement indirect (anticipat) + atribut substantival genitival] / [predicat + complement direct + complement indirect (anticipat) + apoziţie (marcată, în rostire, prin pauză, iar în scris, prin punctuaţie)] / [predicat + complement direct + atribut substantival genitival + apoziţie] / [predicat + complement direct + atribut substantival genitival + complement indirect (anticipat)])[7], un tip de subordonare cu alt tip de subordonare (*copilului acestuia* = [substantiv + atribut adjectival] / [substantiv + atribut pronominal genitival]; *Am rezolvat problema de ieri.* [predicat + complement direct + atribut adverbial] / [predicat + complement direct + circumstanţial de timp]) etc., construcţiile respective pretându-se la diverse interpretări semantice verosimile.

Enunţurile omonime se întâlnesc în cadrul aceluiaşi stil al limbii (*Aduce cartea de acasă.*$_1$, unde *de acasă* e circumstanţial de loc, şi *Aduce cartea de acasă.*$_2$, cu *de acasă* atribut) sau aparţin unor stiluri diferite (*Noaptea cutreieră munţii.*$_1$, cu *noaptea* = circumstanţial de timp – în vorbirea obişnuită, şi *Noaptea cutreieră munţii.*$_2$, cu *noaptea* = subiect – în limbajul poetic)[8].

Există modele lingvistice care şi-au propus găsirea explicaţiilor acestui fenomen de neutralizare a conţinutului sintactic. Gramatica generativ-transformaţională consideră că sesizarea ambiguităţilor reprezintă o trăsătură a competenţei lingvistice, limba fiind organizată pe două niveluri diferite: omonimia sintactică este atribuită în exclusivitate structurii de suprafaţă, rezultând din aplicarea anumitor transformări, al căror efect a fost convertirea structurilor de bază (de adâncime) diferite (unde ambiguităţile sunt înlăturate) în structuri de suprafaţă identice[9].

---

[7] Pentru discuţia despre intonaţia distinctă în cazul interpretărilor posibile ale acestui enunţ, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p. 934.

[8] Vezi Sorin Stati, *Teorie şi metodă în sintaxă*, p. 218.

[9] Aşadar, două enunţuri sunt omonime când au o structură de suprafaţă identică şi două structuri de adâncime diferite; pentru această discuţie, vezi idem, *Interferenţe lingvistice. Din istoria relaţiilor lingvisticii cu alte*

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

Se impune însă şi examinarea detaliată a raportului dintre omonimia sintactică reală (evitată prin diferite mijloace) şi cea potenţială (enunţurile care ar putea fi înţelese în mai multe feluri dacă se face abstracţie de contextul lingvistic şi extralingvistic)[10]. Având în vedere caracterul potenţial omonimic al structurilor sintactice, se poate afirma că numărul omonimelor reale este foarte mic în comparaţie cu cel al omonimelor potenţiale.

În limba română, se vorbeşte despre omonimia multor tipuri de construcţii; asupra unora dintre acestea ne vom opri în continuare. Astfel, sunt echivoce sintagmele diferenţiate prin diverse valori ale genitivului, adesea fiind posibile două „lecturi", explicabile prin structurile de bază deosebite (cu genitivul subiectiv sau obiectiv): *istoria unui tânăr* poate fi „ceea ce istoriseşte un tânăr" sau „ceea ce se spune despre el"; *convocarea directorului* înseamnă „convocarea pe care a făcut-o directorul" (genitiv subiectiv, sens activ) sau „convocarea directorului de către altcineva" (genitiv obiectiv, sens pasiv); *chemarea profesorului* este interpretabilă cu referire la Agent („profesorul cheamă pe cineva") ori la Pacient („cineva îl cheamă pe profesor") etc. În mod similar, adjectivul pronominal posesiv determinând anumite substantive poate fi analizat şi ca subiect al structurii iniţiale, şi ca obiect al acesteia: *alegerea mea* – construcţie rezultată din transformarea fie a propoziţiei *Eu aleg.* ([subiect + predicat]), fie a secvenţei *Cineva mă alege.* ([subiect + predicat + complement direct]).

La constituirea enunţului ca structură semnificativă participă atât unităţile lexicale care îl compun, cât şi modul specific de organizare. Propoziţia *Îi citeşte scrisoarea tatălui.* admite, în funcţie de statutul sintactic al celui de-al doilea substantiv (*tatălui*), două lecturi: „Tatălui [Beneficiar] îi citeşte scrisoarea.", dacă substantivul se subordonează verbului, şi „Îi citeşte [lui / ei] scrisoarea tatălui [Posesor / Agent].", în condiţiile dependenţei faţă de substantivul *scrisoare*. În acest exemplu, „diferenţa de organizare sintactică este condiţionată însă şi de deosebiri la nivelul situaţiei comunicaţional-referenţiale. Prima interpretare presupune un unic referent pentru cele două componente nominale (substantivul şi pronumele au acelaşi

---

ştiinţe, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971, p. 96, nota 8; Luminiţa Hoarţă Lăzărescu, *op. cit.*, p. 190; Angela Bidu-Vrănceanu, în idem et alii, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, p. 336, s.v. *omonimie*; Gabriela Pană Dindelegan, în idem et alii, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, p. 161, s.v. *dezambiguizare*; idem, *Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1974, p. 272-276; Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 21, s.v. *ambiguitate*.

[10] Exemplificând, Luminiţa Hoarţă Lăzărescu, *op. cit.*, p. 186, propune o distincţie netă între *omonimia sintactică* şi *ambiguitatea sintactică*. Astfel, „*omonimia sintactică* reprezintă părţile de propoziţie, propoziţiile sau frazele multiinterpretabile sintactic atât din punctul de vedere al *emiţătorului* de mesaj lingvistic, cât şi din perspectiva *receptorului* acestuia (sunt omonime sintactic *în sine*), în timp ce *ambiguitatea sintactică* vizează părţile de propoziţie, propoziţiile sau frazele multiinterpretabile sintactic *exclusiv* la nivelul *receptorului* de mesaj lingvistic (sunt ambigue sintactic în *contextul* dat) [subl. aut.]"; idem, *ibidem*, p. 198: „Dacă omonimia sintactică se manifestă atât la nivelul interlocutorului, cât şi la cel al vorbitorului, *ambiguitatea sintactică* apare exclusiv la nivelul *interlocutorului* [subl. aut.]. Structurile sintactice ambigue din punct de vedere sintactic sunt susceptibile de o multiplă interpretare numai pentru receptorul de mesaje lingvistice, în mintea emiţătorului de mesaje neexistând ambiguitate sintactică. Ambiguitatea sintactică are un caracter potenţial"; ea reprezintă „relaţia la nivel sintactic ce se stabileşte între părţi de propoziţie, propoziţii sau fraze cu aceeaşi organizare fonologică, distincte, însă, din punctul de vedere al informaţiei sintactice (funcţiei sintactice) transmise, ambiguitatea sintactică existând exclusiv pentru *receptorul* [subl. aut.] de mesaj lingvistic." Autoarea consideră (*ibidem*, p. 200-203 şi p. 206-207) că ambiguitatea la nivelul propoziţiei şi al frazei se manifestă nu numai în planul faptelor propriu-zise de limbă, ci şi în acela al *interpretărilor* acestora (de exemplu, *poate veni*: [predicat + complement direct] sau o structură unitară cu rol de predicat verbal compus); pentru discuţia despre diferenţierea ambiguităţilor efective de cele virtuale, vezi şi Sorin Stati, *Omonimia sintactică*, p. 389-390 (paragraful *Caracterul potenţial al omonimiei sintactice*).

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

referent), în cea de-a doua lectură, substantivul şi pronumele au referenţi diferiţi. Contextul situaţional şi lingvistic precizează calitatea (identitate sau nonidentitate) a raportului referenţial, care reprezintă componenta principală a conţinutului informaţional al enunţului, fiind implicat însă şi în organizarea sintactică (relevarea particularităţilor referenţiale se impune în descrierea şi caracterizarea a numeroase situaţii gramaticale).”[11]

Construcţiile cu dativ conţinând verbe care acceptă determinarea prin dativ şi în afara valorii posesive au un grad mare de ambiguitate, căci cliticul poate primi ambele interpretări: a) fie o poziţie de subcategorizare, fără o relaţie de posesie (vezi structura **Ţi-***am trimis cartea.*, interpretabilă ca „Ţie ţi-am trimis o anume carte, care nu e a ta.”, unde cliticul este complement indirect); b) fie o valoare de dativ posesiv („Ţi-am trimis ţie / am trimis altcuiva cartea ta.”, unde cliticul este complement posesiv). Numai în structurile în care apar un complement posesiv şi unul indirect, ambele în dativ, dublarea (emfatică) a complementului posesiv exprimat prin clitic se poate face exclusiv prin adjectiv pronominal posesiv (**Ţi-***am vândut casa* **ta** *de la ţară unui localnic.*, nu şi ***Ţie ţi-***am vândut casa de la ţară unui localnic.*); în *vinde-***mi** *moşia, -mi* poate fi deci complement indirect: „Vinde-mi mie moşia ta.” sau posesiv: „Scoate tu la vânzare moşia mea.”. De obicei, contextul mai larg dezambiguizează asemenea construcţii[12].

În general, libertatea de topică a unui tip de sintagmă este supusă unor constrângeri. Astfel, plasarea unui substantiv după un verb tranzitiv poate conduce la o construcţie ambiguă sub aspectul organizării: faţă de *Lupul atacă.*, în care substantivul realizează o relaţie de interdependenţă cu verbul-predicat, având funcţie de subiect, în succesiunea *Atacă lupul.*, organizarea devine ambiguă, substantivul putând reprezenta, prin poziţia şi forma lui, subiectul (exprimând valoarea de [Agent]) sau complementul direct (redând valoarea de [Pacient]). Echivocul este, în acest caz, rezultatul caracterului nerelevant al topicii, al compatibilităţii poziţiei postverbale, când verbul este tranzitiv, cu ocurenţa unor termeni care intră în relaţii diferite cu verbul, dar şi al unei particularităţi morfologice – omonimia, generală în flexiunea substantivală românească, dintre nominativ şi acuzativ (cf. şi gruparea *Alege tabloul.*, care conţine un raport de dependenţă, în opoziţie cu *Alege decanul.*, secvenţă sintactic ambiguă). Semantica termenilor poate anula efectul acestei omonimii cazuale dublate de topica echivocă, asigurând dezambiguizarea, deşi, foarte frecvent, precizarea structurii interne a grupărilor [verb tranzitiv + substantiv] presupune intervenţia clarificatoare a contextului[13].

Prin urmare, sunt, în acelaşi timp, morfologice şi sintactice omonimiile dintre genitivul atribut şi dativul complement indirect (*Am împrumutat cartea* **unui prieten**.) sau dintre nominativul subiect şi acuzativul complement direct (*Luni începe* **şcoala**.), iar altele sunt exclusiv sintactice: omonimia dintre atribut şi complement (*Scoate hainele* **din sacoşă**.), dintre predicativul suplimentar şi un circumstanţial (*Te-a văzut* **venind**.: „Te-a văzut că / cum veneai.” – două posibile interpretări relativ apropiate între ele, dar deosebite esenţial de varianta „Te-a văzut când venea.”; această omonimie este complicată şi de subiectul

[11] * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 15.
[12] Pentru această problemă, vezi * * *, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p. 356; * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 444.
[13] Pentru această discuţie, vezi Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1973, p. 47-48.

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

gerunziului, care poate fi identic cu subiectul propoziţiei sau diferit de acesta[14]). În cazul unor asemenea omonimii, dezambiguizarea este asigurată de topică: *Am împrumutat unui prieten cartea.*, *Şcoala începe luni.*, *Scoate din sacoşă hainele.*, *Venind te-a văzut.* etc.

Am arătat că omonimia la nivel morfologic determină şi caracterul echivoc al unor construcţii cu verbe intranzitive, grupate cu elemente lexicale ca *iarna*, *vara*, *ziua*, *noaptea* etc. În aceste cazuri, sursa ambiguităţii o constituie identitatea formală dintre substantivele şi adverbele respective, aşa că *Vine iarna.* poate reprezenta realizarea unei relaţii de interdependenţă (cf. enunţurile *Curând* **vine** *şi* **iarna**. / *Iar* **vine iarna**.) sau a uneia de dependenţă (*Moş Crăciun* **vine iarna**.); în aceeaşi situaţie sunt *Începe ziua.*, *Soseşte noaptea.* etc. Alteori, semantica termenilor *iarna*, *ziua* este incompatibilă cu funcţia de subiect: *Lucrează noaptea.* este o construcţie în care sensul lexical al elementelor le situează într-un raport de dependenţă[15].

Adesea, în analiza sintactică, persistă confuzia dintre subiectul multiplu al unei propoziţii şi circumstanţialul sociativ[16] (numai când acesta însoţeşte subiectul în realizarea acţiunii şi poate deveni el însuşi subiect, alături de cel deja existent, nu şi când se referă la o altă parte a propoziţiei), ignorându-se faptul că subiectul multiplu impune acordul predicatului la plural şi că forma de număr a acestuia distinge cele două poziţii sintactice[17]. Confuzia apare mai ales când, ca element coordonator în cadrul subiectului multiplu, se întrebuinţează, cu sensul conjuncţiei copulative *şi*, prepoziţia *cu* sau, cu acelaşi înţeles, locuţiunile prepoziţionale *împreună cu*, *cu tot cu*, specifice circumstanţialului sociativ, ori locuţiunea *şi cu*, frecventă în limba populară şi în exprimarea familiară. Antepunerea circumstanţialului, cu un evident rol emfatic, poate crea echivoc, dar acordul la singular clarifică statutul elementelor. Acest criteriu distinctiv devine însă inoperant când verbul-predicat al propoziţiei prezintă o identitate între singular şi plural. Intervin, astfel, două categorii de situaţii: cele în care verbul respectiv este însoţit de un determinant a cărui formă este sau nu un indiciu al subiectului multiplu şi cele în care verbul nu are determinări.

În exemplul: „Şi ne coborâm noi, şi ne tot coborâm, cu mare greutate, pe nişte povârnişuri primejdioase, şi ne încurcăm printre ciritei de brad, şi caii lunecau şi se duceau de-a răstăgolul, şi **eu cu Dumitru mergeam zgribuliţi** şi **plângeam** [subl. n. – F.-M.B.] în pumni de frig”[18], *eu cu Dumitru* reprezintă subiectul multiplu, iar verbul-predicat *mergeam* este la plural, fapt indicat de predicativul suplimentar *zgribuliţi*. Când verbul nu are compliniri, se va recurge fie la unele informaţii oferite de fraza care conţine propoziţia în discuţie: „Eu cu Dumitru [...] mergeam tot zburdând şi hârjonindu-**ne**, de parcă nu eram **noi** [subl. n. – F.-M.B.] râioşii din Broşteni”[19] – unde formele pronominale *-ne* şi *noi* conferă sens de plural predicatului şi indică existenţa unui subiect multiplu –, fie la analiza conţinutului textului: în fraza „Când am venit **eu cu tata şi cu fraţii** [subl. n. – F.-M.B.] mei, Petrea şi

[14] Cf. Ileana Petre, *Precizări cu privire la termenii* ***neutralizare***, ***omonimie***, ***sincretism*** *în lingvistica românească*, în „Analele Universităţii din Craiova”, VI (1978), p. 132.
[15] Vezi Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997, p. 481.
[16] Pentru această discuţie, vezi D. Craşoveanu, *Categorii sintactice necircumstanţiale*, Timişoara, Editura Mirton, 2002, p. 52-54.
[17] Vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 366 şi p. 513-514.
[18] Ion Creangă, *Poveşti, Amintiri, Povestiri*. Ediţie îngrijită şi repere istorico-literare alcătuite de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, Bucureşti, Editura Minerva, ediţia a III-a în seria „Patrimoniu”, 1983, p. 170.
[19] Idem, *ibidem*, p. 170.

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

Vasile şi Nică, din Ardeal în Pipirig, [...] unde se pomeneau şcoli ca a lui Baloş în Moldova?”[20], elementele subliniate alcătuiesc subiectul multiplu, având sensul pluralului inclusiv „noi”.

Unele construcţii cu apoziţii prezintă similitudini formale cu structurile juxtapuse, iar distincţia dintre ele se realizează şi cu ajutorul acordului. Dacă două nume juxtapuse, aflate în poziţia sintactică de subiect, sunt fiecare la singular, sintagma este apozitivă când acordul cu predicatul se face la singular: **Tânărul** *acela***, prietenul ei, era** *de faţă.* (al doilea termen funcţionează ca o redenumire a primului; de asemenea, izolarea construcţiei prin virgule infirmă ipoteza interpretării celui de-al doilea nominal ca o parte a subiectului multiplu). Dacă cele două nume juxtapuse propun o interpretare asociativă de subiect multiplu, aşa cum o demonstrează şi absenţa virgulei după cel de-al doilea component, acordul se face la plural, iar varianta apozitivă este exclusă: **Tânărul** *acela***, prietenul** *ei* **erau** *de faţă.*[21]

Şi predicativul suplimentar intră uneori în îmbinări echivoce: în exemplul *Maria o vede* **bucuroasă**., elementul subliniat se referă fie la subiect, fie la complementul direct, datorită faptului că ambele prezintă aceleaşi particularităţi de gen şi de număr; dezambiguizarea se poate face în contexte în care subiectul şi complementul se diferenţiază după gen şi / sau număr: *Maria îl* / *îi* / *le vede* **bucuroasă**.

Adjectivele cu funcţie de predicativ suplimentar care se raportează la un nominal subiect de genul masculin, numărul singular şi care, la acest gen şi număr, sunt omonime cu adverbele admit şi interpretarea ca circumstanţiale de mod realizate prin adverbe: *Elevul ascultă* **atent**. Asemenea enunţuri se pot dezambiguiza prin recurgerea la forma de feminin şi / sau de plural a adjectivului: *Elevii ascultă* **atent**. (circumstanţial de mod) vs *Elevii ascultă* **atenţi**. (predicativ suplimentar); dacă nu se face acordul cu regentul nominal, elementul respectiv trebuie interpretat ca adverb (circumstanţial): *Mărarul ţi-l dau* **ieftin**., *Maşina ţi-o dau* **ieftin**. (colocvial: *Maşina ţi-o dau* **ieftină**.)[22].

Când predicativul suplimentar subordonat subiectului se realizează prin pronume şi numerale, iar subiectul este nelexicalizat, construcţiile sunt ambigue: pronumele sau numeralul respectiv poate fi analizat fie ca predicativ suplimentar, fie ca subiect (postpus verbului): *A plecat* **prima**., *Au reuşit* **toţi**. Dezambiguizarea se face prin lexicalizarea subiectului (**Andreea** *a plecat* **prima**., **Candidaţii** *au reuşit* **toţi**.) – situaţie în care pronumele sau numeralul are funcţie sintactică de predicativ suplimentar (şi poartă accentul frastic) – ori prin introducerea unor determinări suplimentare (*A plecat* **prima din stânga**.), în acest caz pronumele sau numeralul având rol de subiect[23]. Aceeaşi confuzie se face, în condiţii similare, între *A ajuns [acolo]* **primul**.$_1$ [verb predicativ + numeral ordinal, subiect] şi *A ajuns [acolo]* **primul**.$_2$ [verb copulativ + numeral ordinal, nume predicativ]. Şi propoziţiile *Se angajează* **grădinar**., *Se propune* **director**. pot avea două „lecturi”: [verb-predicat + subiect] / [verb-

[20] Idem, *ibidem*, p. 164.
[21] Vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 625.
[22] Idem, *ibidem*, p. 297 şi p. 309; vezi şi Emina Căpălnăşan, *Elementul predicativ suplimentar – probleme de acord*, în *In magistri honorem Vasile Frăţilă. 50 de ani de carieră universitară*. Volum coordonat de Ana-Maria Pop, Târgu-Mureş, Editura Ardealul, 2012, p. 145-152.
[23] Pentru această discuţie, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 188 şi p. 308; Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, p. 79.

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

predicat (+ subiect subînţeles) + substantiv nearticulat cu funcţie de complement predicativ al obiectului] (*Ion se angajează* **grădinar**.)[24].

În contextele cu predicativ suplimentar realizat prin adverbe de tipul *aşa*, *altfel*, *bine*, este posibilă adesea şi interpretarea acestuia drept circumstanţial de mod. În propoziţii ca: *Te-am găsit* **aşa**., *Pe Maria o pictase* **altfel**., *Îl ştiu* **bine**., adverbul are două „citiri": predicativ suplimentar, calificând nominalul cu funcţie de complement direct, sau circumstanţial de mod. Dezambiguizarea se poate face prin extinderea enunţului: *Te-am găsit* **aşa, schimbată, mai veselă parcă**., *Pe Maria o pictase* **altfel, mai înaltă**., *Îl ştiu* **bine, într-o formă excelentă**. (cu predicativ suplimentar), dar *Te-am găsit* **aşa, destul de greu**., *Pe Maria o pictase* **altfel, în acuarelă.**, *Îl ştiu* **bine, doar ne cunoaştem de douăzeci de ani**. (cu circumstanţial de mod)[25].

Unele construcţii formate din substantiv sau grup nominal precedat de prepoziţia *ca* pot prezenta dificultăţi de interpretare din cauza faptului că prepoziţia are două sensuri, calitativ şi comparativ, şi cu amândouă apare în structuri cu predicativ suplimentar. Există anumite elemente care pot ajuta la dezambiguizarea construcţiei: *ca* exprimă calitatea dacă substantivul este nearticulat (*Le vorbeşte* **ca preşedinte**.), iar dacă acesta este articulat cu articolul nehotărât, *ca* are, de obicei, sens comparativ (*Le vorbeşte* **ca un preşedinte**.). Dacă substantivul este articulat hotărât (având diverse determinări), poate fi interpretat în ambele feluri: enunţul *O vedea* **ca profesoara** *de matematică a claselor V-VIII.* poate fi citit ca „O vedea în acelaşi mod ca profesoara de matematică a claselor V-VIII." (construcţie comparativă, descriind doar circumstanţa în care se desfăşoară evenimentul desemnat de verb, nu şi participanţii) sau „O vedea pe ea în calitate de / în funcţia de profesoară de matematică a claselor V-VIII." (exprimând calitatea). Construcţia se poate dezambiguiza prin înlocuirea prepoziţiei *ca* printr-un sinonim (de pildă, *la fel ca* – pentru sensul comparativ, *în calitate de* – pentru a descrie calitatea)[26].

Multe sintagme cu verbe la gerunziu sunt ambigue sub raportul istoriei derivative sau al delimitării de alte poziţii sintactice. În enunţurile în care verbul regent este tranzitiv, cu un complement direct lexicalizat şi determinat de un verb la gerunziu, acesta din urmă poate fi interpretat ca raportându-se la subiect sau la complementul direct: în propoziţia *Am găsit-o* **căutând** *în cartea de telefon.*, numai dacă gerunziul se raportează la complementul direct ocupă poziţia de predicativ suplimentar; dacă se referă la subiect, este circumstanţial instrumental.

În unele cazuri, gerunziul care se raportează la subiect poate fi interpretat ca predicativ suplimentar, derivat dintr-o propoziţie principală: alteori însă, nu poate fi considerat decât circumstanţial. La dezambiguizare contribuie sensul verbului regent şi al gerunziului: dacă acesta exprimă o caracteristică a nominalului-subiect, este vorba de un predicativ suplimentar (raportarea semantică la un nominal fiind una dintre caracteristicile sale definitorii): *Am primit florile* **zâmbind**. (< „Am primit florile şi am zâmbit."), iar dacă redă o circumstanţă în care se desfăşoară acţiunea regentului, se află în poziţia unui circumstanţial (de timp, de mod etc.): *Am cumpărat cărţi vechi* **călătorind** *prin ţară.* Prin urmare, enunţul *Am văzut-o* **trecând**

[24] Vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 322.
[25] Idem, *ibidem*, p. 304.
[26] Pentru discuţia despre asemenea ambiguităţi şi interpretări litigioase în construcţiile cu predicativul suplimentar, vezi idem, *ibidem*, p. 308-312.

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

strada. poate fi interpretat ca derivat dintr-o structură cu o completivă directă, gerunziul fiind predicativ suplimentar („Am văzut că ea trecea strada.”) sau ca o ocurenţă a circumstanţialului de timp („Am văzut-o în timp ce (eu) treceam strada.”).

Uneori, propoziţii diferenţiate prin topică precum *Aud maşina venind.* şi *Aud venind maşina.* se deosebesc prin aceea că elementul cel mai apropiat de verbul-predicat (*aud*) este considerat complement direct. Construcţiile de acest tip devin mai transparente dacă nominalul postpus este un substantiv propriu, care necesită dublare şi prezenţa prepoziţiei *pe* când are funcţia de complement direct. Faptul că structurile similare cu substantiv propriu nu sunt posibile fără „mărcile” de complement direct arată că nominalele din asemenea structuri se află în poziţia unui complement direct (**Văd venind Maria.*, **Văd Maria venind.*, dar *O văd venind pe Maria.*, *O văd pe Maria venind.*), chiar dacă topica sa nu reflectă întotdeauna această ierarhie sintactică. Şi în alte tipuri de construcţii gerunziul poate fi interpretat ca raportându-se la subiect sau la un alt nominal, cu funcţie de complement prepoziţional (propoziţia *Mi-aduc aminte de el trecând prin Bucureşti.* provine din *[...] când trec eu prin Bucureşti.* sau din *[...] când trecea el prin Bucureşti.*) ori de circumstanţial sociativ (enunţul *Ioana s-a întors cu Maria tremurând din toate încheieturile.* este derivat din *Ioana s-a întors cu Maria şi Ioana tremura din toate încheieturile.* sau din *Ioana s-a întors cu Maria, care tremura din toate încheieturile.*)[27].

Cu supinul în antepunere (**De vorbit** / **de scris**, *l-a învăţat profesorul.*), mesajul nu este suficient de clar: aparent, supinul poate fi considerat un complement secundar, dar, dacă se consideră că el anticipă o propoziţie dintr-o frază eliptică (**De vorbit** / **de scris**, *l-a învăţat profesorul* **să vorbească** / **să scrie**.), e vorba de un circumstanţial de relaţie[28]. În propoziţiile *Cărţile sunt* **greu** / **uşor** *de procurat.*, *Hainele sunt* **dificil** / **anevoie** *de spălat.*, adverbul de mod, deşi antepus, constituie o determinare a supinului. Nu aceeaşi analiză se poate propune pentru construcţii de tipul *Filmul este* **interesant** *de văzut.*, unde adverbul de mod nu permite, din punct de vedere semantic, interpretarea ca subordonat al supinului (*film de văzut* ***interesant**)[29].

Funcţia de circumstanţial de cauză se poate intersecta cu aceea de circumstanţial de timp. Interferenţa apare îndeosebi când în poziţia sintactică de circumstanţial de cauză se află verbe la gerunziu. Uneori, disocierea lor este dificilă: **Văzând** *că drumul este alunecos, şoferul a oprit maşina.* [= „din cauză că a văzut...” / „când a văzut...”][30].

Circumstanţialul de cauză se exprimă şi prin locuţiunile adverbiale cu valoare discursivă *de aceea, pentru aceea, de asta, pentru asta, de ce* (cu varianta populară *la ce*), pe care le regăsim şi la circumstanţialul de scop, contextul lingvistic sau extralingvistic având rol

[27] Pentru ambiguităţile şi interpretările litigioase cu gerunziul predicativ suplimentar, vezi idem, *ibidem*, p. 196-197.
[28] Idem, *ibidem*, p. 395.
[29] Vezi * * *, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, p. 519.
[30] Pentru omonimia sintactică a construcţiilor cu gerunziul, vezi Luminiţa Hoarţă Lăzărescu, *op. cit.*, p. 196-197, iar pentru interferenţele dintre diferitele realizări ale circumstanţialului de cauză şi alte poziţii sintactice, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 538-539; cf. şi discuţia despre formele participiale şi gerunziale din textul poetic arghezian, forme care pot intra, uneori, pe calea metaforei, în jocul omonimiei sintactice, în Simona Constantinovici, *Palimpseste argheziene. Curs de lexicologie aplicată*, Timişoara, Editura Politehnica, 2005, p. 180-181 şi p. 191-198.

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

dezambiguizator, prin ocurenţa unei propoziţii cauzale sau finale: **Fiindcă n-am avut timp, de aceea** *nu te-am căutat.* / **De aceea** *am venit,* **ca să te ajut.**)[31].

Locuţiunea adverbială *de ce* poate reprezenta corelativul unei subordonate exprimând comparaţia proporţională (progresivă), introdusă prin locuţiunea conjuncţională omonimă: **De ce** *îl asculta,* **de ce** *se întrista.* Acestea nu trebuie confundate cu îmbinarea liberă *de ce,* alcătuită din pronume interogativ sau relativ în acuzativ, precedat de prepoziţie (**De ce** *ţi-e frică nu scapi.*).

După cum se observă, deşi este o problemă de sintaxă, omonimia construcţională trebuie studiată în legătură cu semantica, fonetica şi morfologia, căci ne aflăm în faţa unui aspect tipic de interdependenţă a compartimentelor limbii (fonetică – morfologie – sintaxă – lexic). Limba română deţine un repertoriu însemnat de tipuri de enunţuri cu structură (virtual) ambiguă – cazuri interesante a căror analiză atentă va facilita, desigur, clasificarea lor după diverse criterii şi stabilirea raportului dintre omonimia sintactică reală şi cea potenţială.

Bibliografie

* * *, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*; *II. Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toţi*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997.

Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997.

Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, 2005.

Căpălnăşan, Emina, *Elementul predicativ suplimentar – probleme de acord*, în *In magistri honorem Vasile Frăţilă. 50 de ani de carieră universitară*. Volum coordonat de Ana-Maria Pop, Târgu-Mureş, Editura Ardealul, 2012, p. 145-152.

Constantinescu-Dobridor, Gheorghe, *Dicţionar de termeni lingvistici*, Bucureşti, Editura Teora, 1998.

Constantinovici, Simona, *Palimpseste argheziene. Curs de lexicologie aplicată*, Timişoara, Editura Politehnica, 2005.

Craşoveanu, D., *Categorii sintactice necircumstanţiale*, Timişoara, Editura Mirton, 2002.

Creangă, Ion, *Poveşti, Amintiri, Povestiri*. Ediţie îngrijită şi repere istorico-literare alcătuite de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, Bucureşti, Editura Minerva, ediţia a III-a în seria „Patrimoniu", 1983.

Guţu Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1973.

Hoarţă Lăzărescu, Luminiţa, *Sinonimia şi omonimia gramaticală în limba română*, Iaşi, Editura Cermi, 1999.

[31] Pentru această problemă, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunţul*, p. 531 şi p. 546. De pildă, într-un context restrâns precum **De asta** *am venit.*, locuţiunea adverbială *de asta* este interpretabilă sintactic fie ca un circumstanţial de cauză, fie ca unul de scop; cf. şi **De ce** *a venit?* (= „Din ce motiv a venit?" / „Cu ce scop a venit?").

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

Pană Dindelegan, Gabriela, *Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1974.
Petre, Ileana, *Precizări cu privire la termenii* ***neutralizare***, ***omonimie***, ***sincretism*** *în lingvistica românească*, în „Analele Universităţii din Craiova", VI (1978), p. 131-133.
Stati, Sorin, *Elemente de analiză sintactică*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1972.
Stati, Sorin, *Interferenţe lingvistice. Din istoria relaţiilor lingvisticii cu alte ştiinţe*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971.
Stati, Sorin, *Omonimia sintactică*, în „Limbă şi literatură", XI (1966), p. 387-395.
Stati, Sorin, *Teorie şi metodă în sintaxă*, Bucureşti, Editura Academiei, 1967.

BDD-V559 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)